

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.5>

УДК 330.341:330.101.54]:330.3(477)

*М. І. Скрипниченко,
д. е. н., професор, завідувач відділу моделювання та прогнозування
економічного розвитку, Державна установа "Інститут економіки та
прогнозування НАН України"*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3804-9857>

ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИКИ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*М. Skrypnychenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economic
Development Modeling and Forecasting, the State Organization "Institute for
Economics and Forecasting NAS of Ukraine"*

THE MAIN MECHANISMS OF THE MACROECONOMIC STABILITY POLICY TRANSFORMATION TO ENSURE THE DYNAMIC DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY

В статті представлено та обґрунтовано основні механізми трансформації політики макроекономічної стабільності та роль міжнародної фінансової допомоги у процесі повоєнного відновлення для забезпечення динамічного розвитку економіки України. Показано корисний

для України історичний досвід країн, які пройшли через важкі військові конфлікти (зокрема: Німеччина, Японія та США, Південна Корея, країни із трансформаційною економікою на прикладі Хорватії та Грузії). Відповідно зазначено, що міжнародна допомога у поєднанні з чіткими економічними механізмами трансформації може прискорити економічне відновлення після завершення військових дій. Ключовими факторами успіху є орієнтація на стимулювання виробництва, індустріалізацію та експорт, лібералізацію економіки, внутрішні реформи, інвестиції в інфраструктуру та ефективне управління державними витратами, що сприяє відновленню зайнятості й стабільності економіки. Визначено ключові фактори, що впливають на забезпечення макроекономічної стабільності в Україні та показано розраховані автором прогнозно-аналітичні оцінки динаміки ключових макроіндикаторів України на період до 2027 р. за заданої сукупності умов та достатніх обсягів надходження міжнародної фінансової допомоги, а також розкрито ризики поглиблення макроекономічної та макрофінансової нестабільності у прогнозному періоді відновлення України, основними серед яких слід відзначити продовження воєнної агресії РФ після 2026 р. та посилення впливу руйнівних зовнішніх шоків на внутрішні економічні процеси. Здійснено інструментальні оцінки основних макроекономічних індикаторів в Україні за критеріями механізму Процедури оцінки макроекономічного дисбалансу ЄС («MIP scoreboard indicators»), які показали наявність суттєвих зовнішніх і внутрішніх дисбалансів у вітчизняній економіці у 2024–2027 рр., а моніторинг основних індикаторів свідчить про високу ймовірність розгортання кризових ситуацій та посилення макроекономічної нестабільності. Обґрунтовано заходи і механізми політики, спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності та ефективне повоєнне відновлення економіки України.

The article presents and substantiates the main mechanisms of the macroeconomic stability policy transformation and the role of international financial aid in the process of post-war recovery to ensure the dynamic development of Ukraine's economy. The historical experience of countries that

have gone through severe military conflicts, useful for Ukraine, is shown (in particular: Germany, Japan, and the USA, South Korea, countries with a transformational economy for example Croatia and Georgia). Accordingly, it is stated that international aid combined with clear economic transformation mechanisms can accelerate economic recovery after the end of hostilities. The key success factors are the focus on stimulating production, industrialization and exports, economic liberalization, domestic reforms, infrastructure investment, and effective management of public expenditure, which contributes to the recovery of employment and economic stability. The key factors affecting the provision of macroeconomic stability in Ukraine are identified and the author's forecast and analytical assessments of the dynamics of key macro indicators of Ukraine for the period up to 2027 are shown, under a given set of conditions and sufficient amounts of international financial aid, as well as the risks of deepening macroeconomic and macro-financial instability in the forecast period for recovery of Ukraine, the main ones of which should be noted the continuation of military aggression of the Russian Federation after 2026 and the strengthening of the impact of destructive external shocks on internal economic processes. Instrumental evaluations of the main macroeconomic indicators in Ukraine were carried out according to the criteria of the EU Macroeconomic Imbalance Assessment Procedures ("MIP scoreboard indicators") mechanism, which showed the presence of significant external and internal imbalances in the national economy in 2024-2027, and the monitoring of the main indicators indicates a high probability the unfolding of crisis and the strengthening of macroeconomic instability. Policy measures and mechanisms aimed at ensuring macroeconomic stability and effective post-war recovery of Ukraine's economy are substantiated.

Ключові слова: політика макроекономічної стабільності, механізми трансформації, повоєнна економіка України, міжнародна фінансова допомога, економічні індикатори, макроекономічні дисбаланси, прогнози та ризики економічної динаміки.

Keywords: *macroeconomic stability policy, transformation mechanisms, Ukraine's post-war economy, international financial aid, economic indicators, macroeconomic imbalances, forecasts and risks of economic dynamics.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Післявоєнне відновлення економіки України є ключовим завданням для уряду та міжнародної спільноти, що вимагає консолідованих зусиль як національних, так і міжнародних ресурсів. Війна спричинила значні руйнування інфраструктури, втрати людського капіталу, виробничих потужностей та глибокі соціоекономічні потрясіння. Забезпечення макроекономічної стабільності в повоєнній Україні стає важливим елементом для стійкого розвитку та інтеграції країни в глобальну економіку, яка закладатиме основу для сталого зростання. У цьому напрямку міжнародна фінансова допомога займає ключове місце, яка не лише покриває дефіцит державного бюджету та стимулює інвестиції, а й надає технічну й експертну підтримку, необхідну для побудови сучасної економічної структури.

Механізми політики макроекономічної стабільності національної економіки дозволяють ефективно використовувати ресурси і забезпечувати достатній обсяг виробництва та інвестицій для сталого економічного зростання протягом тривалого періоду; підтримувати стабільну інфляцію, щоб уникнути збільшення цін та ризиків інвестування, забезпечувати стійкий курс валют та довіру до національної валюти; реалізовувати ефективну бюджетну політику для контролю над державними витратами та фінансову стабільність; підтримувати низький рівень безробіття для забезпечення сталого виробництва та споживання [1].

Міжнародна допомога від Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), а також від урядів інших країн надає Україні можливість мобілізувати необхідні ресурси для відновлення, зокрема для стабілізації фіскальної та

монетарної політики, управління державним боргом та контролю над рівнем інфляції. Водночас ефективне управління цією допомогою потребує глибокого макроекономічного аналізу з урахуванням досвіду інших країн, які вже пройшли подібний шлях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Історичний досвід країн світу у впровадженні механізмів макроекономічної політики стабілізації у повоєнному відновленні із залученням міжнародної допомоги є надзвичайно важливим для України. Особливо успішними практиками застосування такої політики стали наступні країни.

Німеччина. Економічне відновлення Німеччини після Другої світової війни стало одним із найвідоміших прикладів ефективної політики відновлення. Завдяки «Плану Маршалла» (1948-1952 роки), Німеччина отримала значну міжнародну допомогу, яка склала близько 1,3 млрд доларів США. Основним акцентом відновлення була підтримка виробництва та інфраструктури, що дозволило швидко збільшити зайнятість і стимулювати зростання ВВП [2]. Німеччина успішно поєднала міжнародну підтримку з реформами ринкової економіки, які включали лібералізацію цін, стимулювання приватних інвестицій та зниження податкового навантаження. Важливою частиною успіху стала також фінансова стабільність, яка знизила інфляційні ризики. Цей досвід демонструє, що міжнародна допомога, у поєднанні з ринковими реформами, може значно прискорити економічне зростання.

Японія. Після Другої світової війни Японія також отримала значну допомогу в рамках «Плану Маршалла», що дозволило відновити інфраструктуру та виробничі потужності. Японія запровадила політику протекціонізму та експортоорієнтованого зростання, що сприяло поступовому виходу на світовий ринок. Завдяки підтримці уряду і залученню міжнародного капіталу, Японія змогла створити потужний індустріальний

сектор. Її економічна політика акцентувала увагу на технологічних інноваціях та високій продуктивності праці, що забезпечило високі темпи зростання ВВП у повоєнні роки [3].

США. Велика депресія 1930-х років призвела до різкого спаду економіки США. Для подолання наслідків кризи було впроваджено "Новий курс" Франкліна Рузвельта, який включав масштабні державні інвестиції в інфраструктуру, створення робочих місць, а також підтримку сільського господарства та промисловості. Ці заходи суттєво підтримали економіку, знизили рівень безробіття та стимулювали споживання. Завдяки програмам державних витрат економіка США отримала значний стимул, що дозволило відновити ВВП і забезпечити зростання доходів населення. Водночас гнучка монетарна політика підтримала доступність національних та іноземних кредитів, що стало важливим чинником стабілізації банківського сектору [4].

Досвід розвинених країн, таких як Німеччина, Японія та США, показує, що міжнародна допомога, у поєднанні з чіткими економічними механізмами, може прискорити економічне відновлення. Ключовими факторами успіху є орієнтація на стимулювання виробництва, лібералізація економіки та ефективне управління державними витратами, що сприяє відновленню зайнятості й стабільності економіки. Цей досвід є корисним для України, де міжнародна допомога також має поєднуватися з внутрішніми реформами та інвестиціями в інфраструктуру.

Для України важливо розглянути досвід *країн із ринками, що розвиваються*, які пережили військові конфлікти та відновлювалися за допомогою міжнародної підтримки. *Південна Корея* є країною, яка перенесла запеклу чотирирічну війну з величезними людськими, ресурсними та інфраструктурними втратами, однак за помірно короткий час встигла відновилась й розвинулась до рівня західноєвропейських демократій. Корейська війна (1950-1953) спричинила значні руйнування інфраструктури та різке падіння економічного рівня Південної Кореї. Після закінчення війни економіка країни потребувала масштабного відновлення, і уряд звернувся до

міжнародної допомоги. Відразу після війни Південна Корея отримала від США значну фінансову допомогу, яка складала близько 60% державного бюджету на початковому етапі відновлення. Міжнародна підтримка була спрямована на базове відновлення інфраструктури: будівництво доріг, електростанцій, житлових комплексів. Також значна частина фінансування йшла на розвиток сільського господарства, оскільки забезпечення продовольчої безпеки було критичним у повоєнний період [5]. На початку 1960-х років Південна Корея запровадила політику, відому як "економічне диво на річці Хан", що включала структурні реформи та перехід до індустріалізації. Одним із важливих кроків стала підтримка експортоорієнтованого розвитку, яка заохочувала місцевих виробників виходити на світовий ринок. За підтримки міжнародних кредитів уряд інвестував у розвиток важкої промисловості, технологій та освіти. Для стимулювання економічного зростання були створені спеціальні кредитні програми для підтримки бізнесу. Доступ до міжнародного капіталу та фокус на експорт дозволили швидко підняти рівень зайнятості та підвищити доходи населення. Ці кроки стали основою для перетворення Південної Кореї з країни, що розвивається, у лідера світового ринку. Уряд Південної Кореї активно підтримував приватний сектор, водночас контролюючи ключові галузі економіки. Були створені спеціальні державні програми для навчання та підвищення кваліфікації робочої сили, що стало важливим фактором для забезпечення продуктивності праці на високому рівні. Державна політика була спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності, зокрема через контроль інфляції та управління державним боргом.

Досвід Південної Кореї свідчить, що міжнародна фінансова допомога в поєднанні з чіткими економічними стратегіями, орієнтованими на індустріалізацію та експорт, може забезпечити швидке економічне зростання навіть після важких військових конфліктів. Гнучка політика уряду, яка сприяла інституційним реформам та підтримці приватного сектору, стала основою для довгострокової економічної стабільності та розвитку. Цей

досвід показує, що при належному управлінні міжнародні фінансові впливання можуть трансформувати економіку, створюючи умови для динамічного зростання і стабільності.

Серед країн з трансформаційною економікою *Хорватія* зазнала серйозних економічних і соціальних втрат під час війни на Балканах (1991-1995), що відбувалася в період її трансформації від соціалістичної економіки до ринкової. Після війни країна зосередилася на стабілізації економіки та залученні міжнародної допомоги. Програми відновлення були підтримані ЄС, Світовим банком та МВФ, які надали фінансову допомогу для відновлення інфраструктури та проведення структурних реформ. Завдяки міжнародній допомозі Хорватія змогла реалізувати масштабні інфраструктурні проекти, що відновили транспортні й енергетичні мережі. Уряд Хорватії також активно працював над розбудовою інституційної бази, що включала проведення приватизації, лібералізацію ринків і створення нових робочих місць. Підтримка міжнародних організацій дозволила Хорватії стабілізувати макроекономічні показники та знизити інфляцію, що сприяло її подальшому економічному зростанню та інтеграції до ЄС [6].

Грузія. Військовий конфлікт між Росією та Грузією у 2008 році завдав значних збитків економіці Грузії. Після завершення бойових дій Грузія отримала масштабну міжнародну допомогу на суму близько 4,5 мільярда доларів від ЄС, США, Світового банку та інших організацій. Кошти були спрямовані на відновлення інфраструктури, підтримку соціальних програм та стабілізацію фінансової системи. Грузія здійснила низку реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату, дерегуляцію та залучення іноземних інвестицій. Міжнародні партнери підтримали також програми з розвитку інфраструктури та відновлення внутрішнього ринку. Ефективне використання міжнародної допомоги сприяло прискоренню економічного зростання та підвищенню рівня зайнятості, а також зниженню рівня бідності. Досвід Хорватії і Грузії демонструє важливість реформ у залученні інвестицій та створенні умов для стійкого відновлення [7] та свідчить, що

для країн із трансформаційною економікою, які пройшли через конфлікт, міжнародна фінансова допомога є важливою складовою економічного відновлення¹.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основна мета викладених результатів наукового дослідження полягає в обґрунтуванні основних механізмів трансформації політики макроекономічної стабільності та ролі міжнародної фінансової допомоги у процесі повоєнного відновлення для забезпечення динамічного розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На сьогодні на тлі величезних економічних втрат припинення або зменшення міжнародної допомоги України може призвести до дефіциту бюджету, ускладнити виплати державних зобов'язань, зокрема, зарплат, пенсій та соціальної допомоги, а також підвищити ризик інфляції та девальвації національної валюти.

З початку повномасштабної війни з РФ надходження зовнішньої допомоги в Україну є одним з ключових джерел підтримки економіки, можливості фінансування бюджетних витрат, стимулювання економіки та відновлення країни.

У результаті проведених досліджень розглянуто рівні міжнародної допомоги в Україну за період 2024–2027 рр. відповідно Baseline Scenario/EFF, за яким війна та території України закінчується в останньому кварталі 2025 р., та Downside Scenario/EFF (МВФ, жовтень 2024 р.) [8], коли припинення війни припускається у середині 2026 р. і, відповідно, заплановано більші обсяги фінансування з боку країн-міжнародних партнерів в Україну (табл. 1).

¹ Підготовлено разом з Безпалько В.О.

**Таблиця 1. Динаміка обсягів зовнішнього офіційного фінансування
у 2024-2027 рр.**

	2024	2025	2026	2027
Обсяги зовнішнього офіційного фінансування (млрд дол. США)				
Downside Scenario/EFF	47,9	45,9	37,5	17,0
Baseline Scenario/EFF	41,4	38,4	21,0	6,5

Джерело: за розрахунками С. Корабліна та автора.

Результати розрахунків показали, що ймовірне обмеження обсягів макрофінансової допомоги, впливаючи на реальну макроекономічну динаміку, передусім у 2026-2027 рр., спричинить відповідний негативний вплив на ВВП, ринок праці, цінову динаміку, бюджетні показники та експорт. Так, за умов недостатнього надходження фінансової підтримки обсяг міжнародної допомоги для фінансування дефіциту Державного бюджету України за попередніми оцінками буде становити сумарно близько 77 млрд. дол. США, що майже на 31 млрд.дол. США є меншим, ніж наразі враховано під базовий прогноз МВФ для України до 2027 р. Відповідно значне уповільнення економічної динаміки може розпочатися вже у 2025 р. і триватиме до 2027 р. саме через вплив звуження та неотримання необхідних лімітів зовнішнього фінансування бюджетного дефіциту.

Прогнозні оцінки ключових макроіндикаторів розвитку економіки України у 2024-2027 рр.

Макроекономічний прогноз динаміки основних показників економіки України ґрунтується на умовах, що міжнародна фінансова допомога буде ритмічною і достатньою для покриття дефіциту бюджету, а іноземні інвестори продовжуватимуть підтримувати інвестиційні проєкти по відновленню та модернізації інфраструктури, а також, що активна фаза повномасштабної війни з рф продовжуватиметься до 2025 (2026) рр.

Згідно з базовими припущеннями, економічна динаміка України у 2024–2027 роках підпадатиме під вплив світових тенденцій та кризових явищ.

Зовнішні і внутрішні умови прогнозу:

- посилення геополітичної напруженості у поєднанні зі спалахом активних бойових дій в низці регіонів світу сприятиме нестабільному глобальному порядку, який характеризуватиметься поляризацією наративів, розмиванням довіри та незахищеністю. Так, поляризація суспільства у синергії з рецесією світової економіки, згідно Global risks Report 2024 [9], розглядається одним з ключових ризиків у взаємопов'язаній «мережі ризиків» із значним потенціалом для ініціювання та впливу інших ризиків;

- результати обрання нового президента США наприкінці 2024 р., що може спровокувати як кардинальну зміну вектору розвитку України в глобальній системі координат, так і стати викликом для європейської безпеки в цілому;

- реальний ефективний обмінний курс гривні впродовж 2024–2027 рр. буде падати, що означатиме поступове нарощування "запасів" цінової конкурентоспроможності вітчизняного виробника, за рахунок девальвації національної валюти;

- світові ціни на зерно та олію (після значного падіння в 2023–2024 рр.) будуть повільно зростати в 2025–2027 рр.;

- відбуватиметься значне збільшення виробництва товарів оборонної галузі переважно за рахунок пришвидшення розвитку ринку безпілотних апаратів в Україні;

- джерелами фінансування дефіциту бюджетів за недостатнього обсягу зовнішніх запозичень будуть виступати внутрішні державні запозичення (державні цінні папери, ОВДП, емісія гривні).

При достатніх обсягах міжнародної фінансової допомоги прогнозується помірна динаміка споживчих цін та цін виробників з поступовим уповільненням після закінчення воєнних дій. Якщо міжнародна фінансова допомога буде суттєво меншою за обсяги, необхідні для покриття дефіциту бюджету, необхідні обсяги емісійного покриття дефіциту можуть набути загрозливого характеру що створить підґрунтя шокового зростання цін.

Важливими умовами прогнозу є:

– після закінчення війни відбуватиметься відновлення чисельності постійного населення – за рахунок демобілізації військових та інтеграції частини внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів, але значна їх частина залишиться жити/працювати за кордоном (за досить довгий термін війни вони встигнуть інтегруватися в країнах тимчасового проживання);

– зростання природного приросту населення – внаслідок відновлення/покращення його статеві-вікової структури за рахунок повернення українців фертильного віку, інтеграції частини ВПО, посилення соціальної підтримки молодих сімей, створення належних умов для праці і заробітку, розвитку охорони здоров'я, підвищення комфортності і безпеки проживання в Україні;

– покращення ситуації на ринку праці, що забезпечуватиметься: реальним економічним ростом з відповідним підвищенням попиту на працівників; реалізацією програм з підтримки зайнятості та створення нових робочих місць; відновленням тенденції росту середньомісячної номінальної заробітної плати;

– збереження тенденції відновлення роботи підприємств практично по усіх економічних видах діяльності, передусім: промисловість, торгівля, фінансова та страхова діяльність з подальшим суттєвішим покращанням їх фінансового стану;

- проведення реформ в рамках євроінтеграційних процесів [10];

- послідовне дотримання Україною зобов'язань нової програми співпраці з МВФ, проведення злагодженої монетарної та фіскальної політики, поступове нівелювання загрозливих дисбалансів, зокрема в енергетичній сфері.

Прогноз основних макропоказників на 2024-2027 рр. свідчить про поступове відновлення української економіки, динаміка якого має пришвидшитися в наступні роки на тлі зниження безпекових ризиків за умов

стабілізації внутрішньої ситуації та достатньої підтримки з боку міжнародних партнерів (табл. 2).

Таблиця 2. Прогноз динаміки основних показників економіки України до 2027 р.

Показник	Прогноз			
	2024	2025	2026	2027
Національні рахунки, зміни до попереднього року, %				
Реальний ВВП	3,2	1,9	4,7	4,3
Споживання	2,4	1,6	3,0	3,1
приватне	4,1	2,9	5,2	5,1
державне	-0,3	-0,4	-0,7	-0,3
Валове нагромадження основного капіталу	5,9	4,2	10,3	10,8
Інфляція, %				
Індекс споживчих цін (середній за рік)	6,4	10,1	7,5	6,4
Індекс цін виробників промислової продукції (середній за рік)	21,6	30,6	17,7	14,8
Зовнішній сектор, млрд дол. США				
Рахунок поточних операцій	-16,1	-18,5	-19,3	-17,4
Обсяг експорту товарів та послуг	54,9	59,1	66,3	75,8
Обсяг імпорту товарів та послуг	91,3	94,5	97,1	104,8
Обмінний курс (середній за період), грн./дол. США	41,0	44,7	48,6	50,2
Державні фінанси, млрд гривень				
Доходи зведеного бюджету	3 351,4	3 756,9	3 917,7	4 067,8
Видатки зведеного бюджету	4 265,1	4 569,8	4 678,1	4 727,6
Сальдо зведеного бюджету	-934,6	-851,6	-799,1	-698,5
Соціальні показники				
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15–70 років, млн осіб	12,5	12,8	13,5	13,8
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією МОП), у % до робочої сили відповідної вікової групи	15,5	14,6	13,1	12,6
Середньомісячна заробітна плата працівників, гривень	21 800	25 500	29 000	33 000
Середньомісячна заробітна плата, скоригована на індекс споживчих цін, зміна у % до попереднього року	17,6	6,5	5,4	6,8

Джерело: за оцінками автора.

Після зростання реального ВВП України на 5,3% у 2023 році, очікується його уповільнення у 2024–2025 роках (за різними сценарними оцінками до 3,2% у 2024 році та до 1,9% р/р у 2025 році). Збитки від російських атак, подальше скорочення загальної чисельності населення України, повторення атак на енергетичну інфраструктуру України та, як наслідок, перебої з енергопостачанням – можливі чинники уповільнення зростання реального ВВП України найближчими роками. Поступове зростання ВВП України базується на відновленні промислового виробництва,

відбудові інфраструктури, покращенні інвестиційного клімату та активнішій участі України у світовій економіці.

Ключовим фактором цього процесу є трудові ресурси, що мають бути ефективно інтегровані в економічну діяльність країни. Важливо забезпечити сприятливі умови для повернення мігрантів, зростання зайнятості та підвищення рівня заробітної плати. Комплексний підхід до вирішення цих завдань дозволить створити умови для стійкого економічного зростання та підвищення добробуту населення. Водночас скорочення міжнародної фінансової допомоги у 2024–2027 рр. наряду з іншими чинниками матиме значний вплив на динаміку вартісних обсягів імпорту товарів та послуг (через динаміку цінової конкурентоспроможності та попиту на імпортні товари на внутрішньому ринку України).

Загрозливі дисбаланси в економіці України

На основі середньострокових прогнозних оцінок різних обсягів міжнародної допомоги (табл. 1) та макроекономічних показників України (табл. 2) проведено кількісний аналіз динаміки основних індикаторів *MIP Scoreboard* для України процесів [11], які засвідчили формування загрозливих дисбалансів у вітчизняній економіці у перспективі до 2027 року² (табл. 3).

Серед наведених основних МІР табло індикаторів на тривалий характер дисбалансів в Україні (з врахуванням прогнозного періоду 2024–2027 рр.) вказує моніторинг виокремлених показників (через їх відхилення від порогових значень), а саме: рахунок поточних операцій (% до ВВП), реальний ефективний курс гривні, частка України в світовому експорті товарів та послуг, номінальна вартість одиниці праці, ціни на житло, борг

² Згідно з теоретичними підходами до формалізації впливових факторів забезпечення макроекономічної стабільності для аналізу та оцінки досягнення динамічного і збалансованого економічного розвитку варто використовувати методологічний механізм європейської процедури виявлення макроекономічних дисбалансів «*The Macroeconomic Imbalance Procedure*» (*MIP Scoreboard*), спрямований на усунення потенційно загрозливих макроекономічних дисбалансів, їх детального розгляду та попередження, розширюючи нагляд та координацію економічної політики.

сектору державного управління, рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15–70 років, рівень економічної активності населення (% від економічно активного населення у віці 15–70 років) та свідчить про високу ймовірність розгортання кризових ситуацій та посилення макроекономічної нестабільності.

Таблиця 3. Основні індикатори моніторингу макроекономічних дисбалансів України у 2021-2027 рр.

Ком- по- нент и	№	Індикатор (MIP табло індикаторів – основні)	Порогові значення	2021 факт	2022 факт, оцінка	2023 факт, оцінка	2024 f прогноз	2025 f прогноз	2026 f прогноз	2027 f прогноз
Зовнішні дисбаланси та конкурентоспроможність	1	Рахунок поточних операцій (% до ВВП), ковзна середня за 3 роки	-4,0%/6,0%	-0,42	2,11	-0,72	-2,30	-6,4	-6,3	-5,4
	2	Індекси реального ефективного обмінного курсу гривні (39 країн партнерів, дефлятор НІСР), зміна за 3 роки, %	±5,0% (EA) ±11,0% (Non-EA)	16,8	4,0	-2,9	-10,0	-8,6	-1,4	3,0
	3	Частка України в світовому експорті товарів та послуг, зміна за 5 років, %	-6,0%	31,1	-21,8	-29,3	-32,3	-32,5	-33,5	16,7
	4	Індекс номінальної вартості одиниці праці (2010=100), зміна за 3 роки, %	9,0% (EA) 12,0% (Non-EA)	-1,0	22,5	10,2	13,1	-13,8	-6,5	-5,0
Внутрішні дисбаланси	5	Річний індекс цін на житло, зміна за 1 рік, %	6,0%	17,7	11,9	16,1	17,3	13,1	13,8	14,5
	6	Борг сектора загального державного управління, % до ВВП	60,0%	49,0	77,8	84,4	103,4	100,0	90,2	83,4
	7	Рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15–70 років, %, ковзна середня за 3 роки	10,0%	9,2	13,5	16,4	18,3	16,1	14,4	13,4
Показники зайнятості	8	Рівень економічної активності населення (% від економічно активного населення у віці 15–70 років), зміна за 3 роки, в.п.	-0,2 в.п.	-0,8	-1,5	-1,1	-0,8	-1,2	-0,8	-1,0

Джерело: авторські розрахунки за методологією європейської процедури макроекономічного дисбалансу «The Macroeconomic Imbalance Procedure» (MIP Scoreboard)

Результати аналізу та моделювання показників рівнів економічних дисбалансів в Україні за критеріями механізму Процедури оцінки макроекономічного дисбалансу ЄС показали наявність ряду дисбалансів та виявили економічну нестабільність та суттєві зовнішні і внутрішні

дисбаланси в економіці у 2024–2027 рр. Навіть у разі призупинення «гарячої фази» воєнних дій на території України до 2025 р. все одно матимуть місце такі процеси: обмеження ряду доходів населення як у державному, так і у приватному секторі; низька інвестиційна активність приватного сектору, оскільки існують високий рівень збитковості у реальній економіці та загроза збереження нестабільності у банківській системі України; обмеження витрат бюджету на інвестиції у реальний сектор; обмеження зовнішніх запозичень; недостатній зовнішній попит, який не буде здатний компенсувати втрати зовнішньоторговельного обороту України після початку війни з рф.

Ризиками прогнозу залишаються: продовження військової конфронтації рф (“війни на виснаження”) за межами 2026 року з ескалацією військових дій та зростанням масштабу руйнувань об'єктів критичної інфраструктури; недостатні обсяги надання Україні військової допомоги у натуральному вигляді, як результат - втрати територій; можливе різке зростання світових цін на енергетичні товари (на 15-20% за рік), значне наростання логістичних проблем та відповідне зростання імпорту транспортних послуг. можливе зростання міграції населення з України. суттєве зростання імпорту електроенергії з країн ЄС; збереження Україною іміджу країни з високим рівнем корупції: корупція та неефективне управління ресурсами ж можуть стати серйозними перешкодами на шляху до відновлення економіки, а відсутність прозорості та підзвітності у використанні фінансових ресурсів може знизити ефективність відновлювальних заходів; недостатня інституційна спроможність Уряду країни для здійснення повномасштабних євроінтеграційних процесів; зростання рівня соціальної ексклюзії (збіднілості населення) України через підвищення тарифів на електроенергію для населення майже вдвічі; поглиблення негативних міграційних тенденцій та втрата кваліфікованих трудових ресурсів та людського капіталу для економічного зростання.

Зниження рівня безпекових ризиків та підтримка міжнародних партнерів у подоланні наслідків збройної агресії разом з активізацією

післявоєнної реконструкції сприятиме збереженню високого рівня інвестиційної активності в Україні, поверненню вимушених мігрантів, що стане важливим фактором економічного відновлення в середньостроковій перспективі.

Серед заходів і механізмів політики, спрямованих на підтримку макроекономічної стабільності та зростання в умовах економічних шоків, особливо під час війни в Україні, є:

- створення необхідних умов для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій через: дотримання політичної стабільності, врегулювання й гарантування прозорості в економічних відносинах, стимулювання інвестицій через податкові пільги, субсидії для підприємств і створення ефективної інфраструктури для ведення бізнесу;

- розроблення і застосування соціальних програм підвищення рівня споживчого попиту в умовах економічної кризи, передусім для захисту вразливих верств населення (індексація зарплат, пенсій та соціальних виплат відповідно до рівня інфляції) та підтримки зайнятості (створення нових робочих місць, щоб зменшити рівень безробіття та підвищити купівельну спроможність). Підвищення рівня споживання домогосподарств допоможе стабілізувати попит на товари та послуги, а отже, сприятиме розвитку виробництва. Важливо не тільки надавати соціальну допомогу тим, хто найбільше постраждав від війни, а й підтримувати малі та середні підприємства, що можуть стати важливими драйверами економічного зростання у повоєнний період;

- оптимізації бюджетних витрат через зменшення неефективних видатків (особливо на занадто високі посадові оклади адміністративного державного апарату) та реформування системи субсидій, зокрема перехід до адресних виплат, що зменшить навантаження на бюджет; використання міжнародних кредитів і грантів для фінансування дефіциту без емісії грошей;

- стимулювання вітчизняного виробництва, зокрема надання податкових пільг виробникам базових продуктів харчування та енергетичних

товарів, розвиток експортного потенціалу, що дозволить залучити більше валюти в країну, антимонопольна боротьба з картельними змовами на внутрішньому ринку, які можуть штучно підвищувати ціновий фон ІСЦ та ІЦВ;

- розроблення і впровадження ефективної політики ціноутворення на стратегічно важливі продовольчі товари першої необхідності і тарифи на житлово-комунальні послуги, посилення нагляду і контроль за цінами на паливо, газ та електроенергію для запобігання їх різких коливань та невинновданого зростання споживчих цін та цін виробників;

- підвищення прозорості та довіри до банківської системи, скорочення неофіційних платежів, що призводять до неефективного використання ресурсів; діджиталізації фінансових операцій та зменшення тіньової економіки через цифровізацію податкових та митних процедур;

- впровадження в умовах волатильності обмінного курсу та інфляційних очікувань виваженої монетарної політики, яка має бути адаптованою до умов зовнішніх шоків і внутрішньої нестабільності. НБУ має активно використовувати інструменти монетарної політики для підтримки стабільності цін, зокрема управління обліковою ставкою, інтервенції на валютному ринку та проведення операцій з грошовою масою для упередження значного зростання інфляції, а також уникнення надмірної емісії гривні для фінансування державного дефіциту, запобігання різких коливань обмінного курсу гривні, які можуть вплинути на інфляцію через імпорتنі ціни.

Забезпечення збалансованої монетарної і фінансової політики для підтримки динамічного розвитку та запобігання соціальної нестабільності у воєнний та повоєнний періоди — це ключові складові дотримання макроекономічної стабільності в Україні. Для досягнення успіху потрібна комплексна та скоординована робота всіх гілок влади, бізнесу та суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Результати економічного аналізу стану, тенденцій та проблем дотримання макроекономічної стабільності в Україні, а також макроекономічних заходів для ефективного повоєнного відновлення економіки, показали, що Україна стикається з численними викликами, які впливають на її макроекономічну стабільність, включаючи політичну нестабільність, економічні труднощі та трансформаційні перетворення.

Досвід країн світу у трансформації політики макроекономічної стабільності та застосуванні фінансово-економічних механізмів для подолання криз свідчить про ефективність поєднання міжнародної фінансової допомоги та результативної внутрішньої макроекономічної політики для забезпечення національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку. Успішні практики застосування такої політики повоєнного відновлення на прикладі ряду розвинутих країн, емерджентних та перехідних економік свідчать, що для результативного використання міжнародної допомоги необхідні ефективні фінансово-економічні механізми реформування і трансформації економічної політики, спрямовані на відновлення інфраструктури, підтримку приватного сектору та забезпечення макроекономічної стабільності. Для України цей досвід показує важливість інституційної підтримки, реформ у сфері управління та прозорого використання міжнародної допомоги для підтримки стійкого економічного зростання.

У прогностичному періоді 2024-2027 рр. відбуватиметься поступове відновлення економіки України, яке залежатиме від зовнішніх і внутрішніх факторів. Успішне проведення реформ, макроекономічна стабільність та необхідна підтримка з боку міжнародних партнерів можуть забезпечити стійку економічну динаміку. прогноз.

Результати інструментального аналізу показників рівнів економічних дисбалансів в Україні за критеріями механізму Процедури оцінки макроекономічного дисбалансу ЄС (*«MIP scoreboard indicators»*) показали

наявність суттєвих зовнішніх і внутрішніх дисбалансів в економіці у 2024–2027 рр., на що вказує моніторинг виокремлених основних показників (через їх відхилення від порогових значень), а саме: рахунок поточних операцій (% до ВВП), реальний ефективний курс гривні, частка України в світовому експорті товарів та послуг, номінальна вартість одиниці праці, ціни на житло, борг сектору державного управління, рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15–70 років, рівень економічної активності населення та свідчить про високу ймовірність розгортання кризових ситуацій та посилення макроекономічної нестабільності.

Політика забезпечення макроекономічної стабільності ґрунтується на застосуванні таких механізмів: дотримання рівноважного рівня інфляції або зниження її до оптимальних значень, що важливо для стабільності і уникнення значних коливань цін, які можуть негативно позначитися на економічній динаміці, спричинити нестабільність та обмежити інвестиційну активність; забезпечення довгострокових інвестиційних ресурсів, розвиток інфраструктури, сприяння інноваціям та механізми підтримки довгострокових програм, спрямованих на стимулювання економічного зростання та підвищення продуктивності; забезпечення збалансованого бюджету, ефективного управління державними фінансами, контроль за державними витратами та доходами, а також планування бюджету з урахуванням реальних потреб економіки та соціальних програм; забезпечення стійкості і надійності банківської системи, довіри до банківських установ, запобігання поширення фінансово-економічних криз; контроль за валютним курсом та уникнення різких курсових коливань, що можуть вплинути на експорт та імпорт товарів і послуг, а також на фінансові потоки в економіці тощо.

Наукові результати та прогнозні оцінки можуть використовуватись як шляхи та інструменти визначення альтернативних способів розв'язання проблем ендегенного (національно укоріненого) економічного розвитку

України, пошуку ефективних рішень на державному рівні та обґрунтування шляхів та джерел їх досягнення.

Література

1. Нечипорук К.О., Кедик М.В. Проблеми міжнародної макроекономічної стабільності. Наук. вісник. *Ужгородський національний університет*, 2022. Вип. 45. С. 41-45.
2. Сливка Т. Німецькі концерни: повоєнне відродження та роль у відбудові економіки 1. Київ: *Інститут економіки та прогнозування НАН України*, 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/366605671_NIMECKI_KONCERNI_POVOENNE_VIDRODZENNA_TA_ROL_U_VIDBUDОВI_EKONOMIKI_1 (дата звернення: 27.11.2024).
3. Yi X. A comparative study of the economic development of china and japan after world war II. *Advances in economics, management and political sciences*, 2024. № 1. URL: <https://www.ewadirect.com/proceedings/aemps/article/view/16189> (дата звернення: 25.11.2024).
4. Stuckler D. (2011), “Banking crises and mortality during the Great Depression: evidence from US urban populations, 1929–1937”. *Journal of epidemiology and community health*. № 5. С. 410–419. URL: https://jech.bmj.com/content/66/5/410_ (дата звернення: 18.11.2024).
5. Дмитренко О. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Південна Корея. - Київ : АЦ Ін-т аналітики та адвокації, 2022.
6. Палій Г. О. Досвід балканських країн з реінтеграції територій. Київ : *Стратегічна панорама*, 2020. № 1-2.
7. Пашаєва К. Внутрішньополітична трансформація Грузії на початку ххі століття. Львів : *Вісник Львівського університету*, 2018. № 21. С. 139–147.
8. The International Monetary Fund (2024). “Ukraine: Fifth Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for Waivers of Applicability of Performance Criteria, Modification of Performance Criterion, Rephasing of Access, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine”. URL:

<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/10/18/Ukraine-Fifth-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-556465>
(дата звернення: 25.10.2024).

9. The World Economic Forum (2024). “Global risks Report 2024”. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf
(дата звернення: 10.11.2024).

10. The Center for Strategic and International Studies (2023), “Recovery, Reconstruction, and Modernization”. P.5. January 2023. URL: <https://www.csis.org/analysis/enabling-economic-transformation-ukraine> (дата звернення: 12.11.2024).

11. Макроекономічна збалансованість для забезпечення стійкості державних фінансів та економічного зростання в Україні : кол. моногр. / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАН України М.І. Скрипниченко. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2020. С. 6-149. URL: <http://ief.org.ua/docs/mg/327.pdf>_(дата звернення: 10.11.2024).

References

1. Nechyporuk, K.O. and Kedyk, M.V. (2022), “Problems of international macroeconomic stability”, *Nauk. visnyk. Uzhhorods'kyj natsional'nyj universytet*, vol. 45, pp. 41-45.

Ivanov, V.Ye. (2011), “Essential categories and factors of using labor resources potential of the population”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 41-45.

2. Slyvka, T. (2022), “German concerns: post-war revival and role in economic reconstruction 1”, *Kyiv, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy*, [Online], available at: https://www.researchgate.net/publication/366605671_NIMECKI_KONCERNI_POVOENNE_VIDRODZENNA_TA_ROL_U_VIDBUDOVI_EKONOMIKI_1 (Accessed 27 November 2024).

3. Yi, X. (2024), “A comparative study of the economic development of China and Japan after world war II”, *Advances in economics, management and political sciences*, vol. 120, no. 1, [Online], available at: <https://www.ewadirect.com/proceedings/aemps/article/view/16189> (Accessed 25 November 2024).

4. Stuckler, D. (2011), “Banking crises and mortality during the Great Depression: evidence from US urban populations, 1929-1937”, *Journal of*

epidemiology and community health, vol. 66, no. 5, pp. 410-419, [Online], available at: <https://jech.bmj.com/content/66/5/410> (Accessed 18 November 2024).

5. Dmytrenko, O. (2022), *Doslidzhennia praktyk vidnovlennia kraїн pislia rujnatsii: Pivdenna Koreia* [A study of post-destruction country recovery practices: South Korea], Analitychnyj tsentr Instytut analityky ta advokatsii, Kyiv, Ukraine.

6. Palij, H. O. (2020), “The experience of the Balkan countries in the reintegration of territories”, *Kyiv : Stratehichna panorama*, vol. 1-2.

7. Pashaieva, K. (2018), “Domestic political transformation of Georgia at the beginning of the 21st century”, *L'viv, Visnyk L'vivs'koho universytetu*, vol. 21, pp. 139–147.

8. The International Monetary Fund (2024), “Ukraine: Fifth Review Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, Requests for Waivers of Applicability of Performance Criteria, Modification of Performance Criterion, Rephrasing of Access, and Financing Assurances Review-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine”, [Online], available at: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/10/18/Ukraine-Fifth-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-556465> (Accessed 25 October 2024).

9. The World Economic Forum (2024), “Global risks Report 2024”, [Online], available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf (Accessed 10 November 2024).

10. The Center for Strategic and International Studies (2023), “Recovery, Reconstruction, and Modernization”, vol. 5, [Online], available at: <https://www.csis.org/analysis/enabling-economic-transformation-ukraine> (Accessed 12 November 2024).

11. Skrypnychenko, M. (2020), *Makroekonomichna zbalansovanist' dlia zabezpechennia stijkosti derzhavnykh finansiv ta ekonomichnoho zrostannia v Ukraini* [Macroeconomic balance to ensure the stability of public finances and economic growth in Ukraine], Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, pp. 6-149, [Online], available at: <http://ief.org.ua/docs/mg/327.pdf> (Accessed 10 November 2024).

Стаття надійшла до редакції 12.12.2024 р.